

آئندہ مرجعیت دینی

وضعیت موجود و آئندہ مرجعیت دینی ، علل و عوامل ، راہبردها و راہکارها

پژوهش ها و تحلیل ها

نویسندگان:

یاور عیوضی ، رضا تاران

محسن گلپایگانی، دکتر محمد تقی دشتی

(انتشار محدود)

وضعیت موجود و آینده مرجعیت دینی، علل و عوامل، راهبردها و راهکارها

یژوهش‌ها و تحلیل‌ها

دوستانگان: یاور عبوضی، رضا تاران و محسن گلپایگانی و دکتر محمد تقی دشتی

همانگی پژوهش: حامد عبداللہی سفیدان . مدیر اجرایی: محمد قرائتی ستوده

موسسات: محمد رضا منصفي، صفحه آراني و طرح جلد: گروه فرهنگي هنري فانوس، انتشارات: مکتب انديشه، چاپ و صحافي: چاپخانه گاندي

شماره: ۵-۴-۷۲۰۲-۶۲۲-۹۷۸. نوبت چاپ: اول ۱۳۹۸. شمارگان: ۲۰۰. قیمت: ۴۵,۰۰۰ تومان

تمام، حقوق مادی و معنوی این اثر برای مرکز پژوهشی مبنا (مؤسسه صراط مبین) محفوظ است.

سرشناسه: عیوضی، یاور، ۱۳۶۲- عنوان و نام پدیدآور: آینده مرجعیت دینی پژوهش‌ها و تحلیل‌ها: وضعیت موجود و آینده مرجعیت دینی، علل و عوامل، راهبردها و راهکارها/ نویسندگان یاور عیوضی، رضا تاران، محسن گلیپایگانی؛ ناظر علمی محمدتقی دشتی؛ ویراستار محمد رضا منصفی. مشخصات نشر: قم: مکت اندیشه، ۱۳۹۸. مشخصات ظاهری: ۲۷۲ص؛ جدول، نمودار. شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۷۲۰۲۰۴-۰. وضعیت فهرست نویسی: فیپا یادداشت: کتابنامه: ص: ۲۷۲. عنوان دیگر: وضعیت موجود و آینده مرجعیت دینی، علل و عوامل، راهبردها و راهکارها. موضوع: مرجعیت- موضوع: *Authority, Shiite- موضوع: اجتهاد و تقلید- موضوع: *Ijtihad and taqlid- شناسه افزوده: تاران، رضا، ۱۳۵۹- شناسه افزوده: گلیپایگانی، محسن، ۱۳۵۹- شناسه افزوده: دشتی، محمدتقی، ۱۳۵۲- رده بندی کنگره: BP۱۶۷- رده بندی دیوبه: ۲۹۷، ۳۱، شماره کتابشناسی ملی: ۶۰۶۳۳۹۰

شکله ارتباط با مخاطب

روابط عمومی (سفارش کتاب، پیشنهادات و انتقادات): محمد قرائتی ستوده ۰۲۵۳۲۹۰۶۴۰۵

دفتر مرکزی: قم - ۴۵ متری شهید صدوقی - کوچه ۵۶ - پلاک ۷۴ - تلفن: ۰۲۵۳۲۹۰۶۴۰۴

آدرس، تارنما: www.smhi.ir - www.mabnarc.ir

پست الکترونیک: info@smhi.ir - info@mabnarc.ir

فهرست مطالب

مقدمه	۹
-------	---

فصل اول: وضعیت‌شناسی مرجعیت دینی در پژوهش‌ها	۱۱
دسته‌بندی گروه‌های مرجع دینی	۱۳
الف) گروه‌های مرجع دینی درون‌نهادی داخلی	۱۳
ب) گروه‌های مرجع دینی برون‌نهادی داخلی	۱۳
ج) گروه‌های مرجع دینی درون‌نهادی خارجی	۱۴
د) گروه‌های مرجع دینی برون‌نهادی خارجی	۱۴
حوزه‌اثرگذاری گروه‌های مرجع دینی در زمینه دین و دین‌داری	۱۵
۱- سهم بالای گروه‌های برون‌نهادی داخلی در اثرگذاری	۱۶
۲- نامطلوب بودن جایگاه روحانیت و گروه‌های درون‌نهادی داخلی	۱۷
۳- سهم بالای گروه‌های برون‌نهادی به نسبت گروه‌های درون‌نهادی در اثرگذاری‌های اجتماعی	۲۰
۴- افزایش ضریب نفوذ گروه‌های درون و برون‌نهادی خارجی	۲۱
۵- کاهش نیاز به روحانیت با تشدید دین‌داری بی‌واسطه	۲۳
۶- در حد متوسط بودن میزان رضایت اجتماعی از توانمندی مقامات دینی در پاسخگویی به مسائل مختلف	۲۵
۷- منفی شدن ارزیابی افراد از توانایی مقامات دینی در پاسخگویی به مسائل مختلف با گذشت زمان	۲۸
تغییر گروه‌های مرجع دینی	۲۹

- ۳۳ علل و عوامل تغییر گروه‌های مرجع دینی
- ۳۴ ۱. توسعه نامتوازن و احساس محرومیت
- ۳۴ ۲. زمینه اجتماعی گروه‌های مرجع
- ۳۵ ۳. هجسه فرهنگی و ولنگاری فرهنگی
- ۳۶ ۴. زمینه‌های مشارکت اجتماعی محدود
- ۳۷ ۵. تحولات عرصه جهانی
- ۳۸ ۶. فرهنگ خودمحوری و جایگزینی خود مرجعیتی به جای دیگر مرجعیتی
- ۴۰ ۷. عصر رسانه و واپس ماندگی مرجعیت دینی

- ۴۳ فصل دوم: وضعیت فعلی و آینده مرجعیت در دیدگاه نخبگانی
- ۴۵ مبانی نظری
- ۵۴ بررسی چهار مسئله از دیدگاه نخبگانی
- ۵۴ ۱- روحانیت و تصدی‌گری حکومت دینی
- ۷۹ ۲- مرجعیت و مسائل جهان مدرن
- ۱۰۰ ۳- جهانی‌شدن و مرجعیت
- ۱۱۸ ۴- مرجعیت و سکولاریسم

- ۱۳۳ فصل سوم: تحلیل داده‌های مصاحبه‌های نخبگانی
- ۱۳۵ مقدمه
- ۱۳۷ الف: مفهوم‌شناسی مرجعیت دینی
- ۱۳۸ ب: وضعیت‌شناسی جایگاه مرجعیت دینی
- ۱۵۳ ج: سبب‌شناسی افث جایگاه مرجعیت
- ۲۳۱ د: آینده مرجعیت دینی
- ۲۴۳ ه: راهکارها و پیشنهادهاى مطروحه
- ۲۴۷ ۱. راهکارهای درون نهادی از نوع گفتمانی- رویکردی

۲. راهکارهای درون‌نهادی از نوع تعاملاتی ۲۵۰
۳. راهکارهای درون‌نهادی از نوع علمی و معرفتی ۲۵۱
۴. راهکارهای درون‌نهادی از نوع آموزشی ۲۵۳
۵. راهکارهای درون‌نهادی از نوع ساختاری ۲۵۴
۶. راهکارهای درون‌نهادی از نوع پژوهشی ۲۵۵
۷. راهکارهای درون‌نهادی از نوع اخلاقی ۲۵۶
۸. راهکارهای درون‌نهادی از نوع نظارتی ۲۵۷
۹. راهکارهای برون‌نهادی از نوع سیاسی ۲۵۷
۱۰. راهکارهای برون‌نهادی از نوع فرهنگی ۲۵۹
۱۱. راهکارهای برون‌نهادی از نوع اجتماعی ۲۶۰

و: خلاصه پژوهش

- ۱- وضعیت‌شناسی ۲۶۰
- ۲- سبب‌شناسی افول جایگاه مرجعیت ۲۶۱
- ۳- مختصات آینده مرجعیت دینی در جهان تشیع ۲۶۳

منابع ۲۶۹

مقدمه

بدون شک مرجعیت شیعه یکی از کنشگران فعال در عرصه‌های اجتماعی و سیاسی به‌خصوص در چند سده اخیر بوده است. این نیروی اجتماعی تأثیرگذار، در طول تاریخ پرفرازونشیب خود با چالش‌های مهم در عرصه‌های فرهنگی، اجتماعی و سیاسی روبرو بوده است. با ظهور دنیای مدرن و گسترش رسانه‌ها و عمومی شدن اطلاعات و رشد آگاهی‌های اجتماعی، این چالش‌ها ظهور بیشتری یافته است. این نوشتار تلاش دارد تا ضمن واکاوی تحولات کنشگری مرجعیت در ادوار مختلف، از میان پژوهش‌ها و تحقیقاتی که پیش‌تر در این زمینه انجام شده است، به تبیین مهم‌ترین چالش‌های فرهنگی، اجتماعی و سیاسی که مرجعیت شیعه خصوصاً در عصر جدید با آن مواجه است، با بهره‌گیری از داده‌های نخبگانی بپردازد.

آنچه پردازش این تحقیق را ضروری می‌نماید، چالش‌هایی است که مرجعیت شیعه در عرصه‌های سیاسی و فرهنگی اجتماعی روبه‌روست. نوع تعامل با این چالش‌ها در آینده مرجعیت تأثیرگذار است. حفظ اعتبار مرجعیت و اعتماد عمومی به آن، ارتقا یا تنزل جایگاه اجتماعی مرجعیت، کاهش تنش میان مقلدان و طرفداران، نگاه ابزاری دشمنان به مرجعیت و مسائلی از این دست، بستگی به نوع مواجهه این نهاد با چالش‌های پیش‌رو دارد. بی‌توجهی به این چالش‌ها زمینه را برای تولید مسئله اجتماعی در جامعه فراهم خواهد کرد. این مسئله به نوعی هم با دگرگونی در سرمایه اجتماعی و فرهنگی جامعه در ارتباط است و هم با مسئله امنیت ملی و هم حفظ وابستگی همه شیعیان در سراسر گیتی. از این‌رو، اهداف موردنظر به شرح ذیل است:

۱. آشنایی با چالش‌های نهاد مرجعیت در عرصه‌های سیاسی و فرهنگی اجتماعی.

۲. آشنایی با ظرفیت‌های آسیب‌زای این نهاد (به‌عنوان یک پدیدار) برای سرمایه اجتماعی و فرهنگی جامعه

۳. برداشتن گام‌های اولیه در حوزه برای فرایند خودارزیابی درونی برای اصلاح ساختارها

۴. آشنایی با زمینه‌های نفوذ دشمن در ارکان حوزه برای کاهش اقتدار دین
 آثاری که پیش‌تر در این زمینه نگاشته شده است، اغلب صرفاً از زاویه موضوعی خاص به بحث مرجعیت پرداخته‌اند و برخی نیز اساساً رویکرد آسیب‌شناسانه و یا آینده‌پژوهانه و یا رویکرد مسئله‌شناسانه نداشته‌اند. آنچه موجب تمایز این پژوهش با همگنان پیشین خود شده، وسعت در پردازش موضوعی، رویکرد آسیب‌شناسانه و آینده‌پژوهانه است. مضافاً بر این‌که این پژوهش غالباً از منظر کسانی نوشته شده که خود در چارچوب حوزه زیسته و مسائل را از دید حوزویان کاوش کرده‌اند.

روش تحقیق در این اثر تلفیقی است. بدین معنا که ضمن استفاده از روش اسنادی و کتابخانه‌ای برای توصیف و تحلیل مسئله، از نظر کارشناسان و پژوهشگران از طریق مصاحبه استفاده شده است. به همین سبب، در فصل اول به وضعیت‌شناسی مرجعیت دینی و آینده‌پژوهی آن از رهگذر پژوهش‌هایی که در این باب صورت گرفته است، پرداخته‌ایم و پس از آن، در فصل دوم، مسائل چهارگانه‌ای را که برای وضعیت فعلی و آینده مرجعیت دینی چالش‌زا هستند، از میان سخنان نخبگان مصاحبه‌شونده استخراج کرده‌ایم و در فصل آخر، فهم نخبگان دینی از وضعیت کنونی مرجعیت دینی و پیش‌بینی آنان درباره آینده این نهاد را از داده‌های مصاحبه‌های این نخبگان با رویکرد کیفی و استفاده از روش نظریه زمینه‌ای بررسی کرده‌ایم و راهکارهای ارائه‌شده از زبان آنان را تحلیل و دسته‌بندی نموده‌ایم.

مرکز پژوهشی مبنا